

CUCERIREA ORADIEI DE CĂTRE IMPERIALI (1692) ÎNTR-UN IZVOR VENEȚIAN CONTEMPORAN

Florina Ciure*

THE CONQUEST OF ORADEA BY THE HABSBURGS (1692) IN A CONTEMPORARY VENETIAN SOURCE Abstract

National Library of St. Mark's in Venice hosts a miscellany containing 84 opuscula entitled *Reports of the Imperial armies victories over the Turks*. At the second one there is a *Description of the city and the fortress of Oradea*, printed in Venice by Leonardo Pittoni, but not indicating the year of publication, and at number 67 there is *A new and truthful report about the victories of the Habsburgs armies over the important castle of Beiuș near Oradea under the command of Mr. Count Corbelli. With a record of the victories, conquered towns, the Turks made slaves, and the number of cannons captured in this war*, reprinted, In Vienna, & in Venice, 1690, stating that it's been selling by [Giovanni] Batti in San Marco Square. The number 82 is dedicated to a distinctive *Report on the settlement, domination, blockade, siege and conquest of the important town of Oradea at the borders of the Upper Hungary and the Transylvania, conquered by imperial armies at 5 June 1692*, published in the same year, at Venice by Girolamo Albrizzi. This raport resume in the first section the describing information from the second opuscula, which presents the settlement, the inhabitants and the important events that marked the history of this city: references to the three districts of Oradea, its cathedral which housed the remains of the two kings, Ladislau and Sigismund of Luxemburg, the actions of the Calvinists, the unsuccessful siege by the Ottomans in 1598, the fall of Oradea in the hands of the Ottomans in 1660, and the final part is dedicated to the actions of Imperial Armies starting in 1691 and culminating with the final siege of the city in 1692, which is presented in detail.

Keywords: Oradea, 1692, National Library of St. Mark's in Venice, Habsburgs, Ottomans.

Biblioteca Nazionale Marciana din Veneția găzduiește un miscelaneu, conținând 84 de opuscule, intitulat *Rapoarte despre victoriile armatelor imperiale asupra turcilor*¹. Încă de la al doilea opuscul se regăsește o *Descriere a orașului și a cetății Oradiei Mari*, tipărită la Veneția de Leonardo Pittoni, fără a se indica însă anul apariției, iar cel cu numărul 67 este dedicat unui *Nou și veridic raport despre victoria obținută de armele imperiale asupra importantului castel Beiuș în apropierea Oradiei Mari, sub comanda domnului conte Corbelli. Cu o dare de seamă asupra victoriilor, localităților cucerite, turcilor făcuți sclavi și numărului de tunuri capturate în prezentul război. Retipărită, în Vienna & în Veneția, 1690*, cu precizarea că se află de vânzare la [Giovanni] Batti în Piața San Marco². Opusculul 82 este alocat unui *Raport de sine stătător despre așezarea, stăpânirea, blocada, asediul și cucerirea importantei cetăți a Oradiei Mari, la granițele Ungariei Superioare și a Transilvaniei, cucerită de armatele imperiale la 5 iunie 1692*, publicat, în același an, la Veneția, de către Girolamo Albrizzi³.

Unul dintre cei mai importanți tipografi și editori venețieni, descendent al unei familii nobiliare din Bergamo, Girolamo Albrizzi a publicat foi periodice, printre care *La Galleria della*

* Muzeul „Țării Crișurilor” din Oradea; florinaciure@gmail.com.

¹ *Relazioni di vittorie delle armi cesaree sopra turchi*.

² *Nuova e verissima distinta relatione della vittoria ottenuta dall'armi cesaree dell'Importante castello di Belignes in vicinanza di Gran Varadino sotto il commando del signor conte Corbelli. Con un Ragguaglio delle Vittorie, e Acquisti delle Piazze, Schiavitù de Turchi, e con il numero de Cannoni presi nella presente Guerra Nuovamente Ristampato*. In Vienna, & in Venetia, MDCLXXX. Con Licenza de Superiori. Si vende dal Batti in Piazza di San Marco.

³ *Distinta relatione del Sito, Dominio, Bloccata, Assedio, e Conquista dell'Importante Piazza di Gran Varadino ne' confini dell'Ungaria Superiore, e Transilvania, presa dall'armi imperiali li 5 giugno 1692*, In Venetia, MDCXCII, Per Girolamo Albrizzi. Con Licenza de' Superiori.

Minerva, care a apărut la Veneția în 7 volume, între 1687 și 1690⁴. *L'origine del Danubio*⁵, o interesantă operă de compilație, ce pare a fi o traducere după originalul publicat de germanul Sigmund von Birken în 1664⁶, a fost tipărită la Veneția în 1684, în trendul publicațiilor prin care Occidentul redescoperea Europa Central-Estică, pe măsură ce Habsburgii, după asediul eșuat al otomanilor asupra Vienei (1683)⁷, au repurtat victorii de răsunet împotriva Porții, înstăpânindu-se pe fostele teritorii ale Regatului Ungariei. Pe această linie se înscrie și operatul de față, consacrat succesorilor obținute de armatele imperiale, care reunește foi volante, publicate probabil după fiecare izbândă importantă a Habsburgilor.

Primele încercări de eliberare a Oradei de sub stăpânirea otomanilor au avut loc în cadrul campaniei de la sfârșitul anului 1685 și începutul lui 1686; în zilele de 9-11 februarie 1686 generalul Antonio Caraffa a recucerit cetatea Sâniob, prilej cu care au fost uciși 40 de soldați turci, restul de 500 de oameni care se adăposteau în cetate primind permisiunea de a se retrage la Oradea⁸. În 1686, generalul Heisler a intenționat să asedieze cetatea, însă în lipsa unor forțe militare suficiente a abandonat inițiativa. Generalul Nigrelli, comandantul trupelor imperiale, i-a ordonat locotenent-colonelului Corbelli să atace periferia orașului Oradea, ordin îndeplinit la 16 august 1686. O nouă încercare a avut loc în octombrie același an, când, în paralel cu atacul lui Corbelli asupra Olosigului, maiorul Strozzi executa o ambuscadă, lângă pădure, asupra unei formațiuni de soldați turci – care se îndrepta spre Salonta pentru a încasa dările –, însă fără succes, la fel ca și hărțuirile consemnate pe parcursul anilor 1687-1688. În primăvara anului 1689, un detașament maghiar, care a fost însărcinat să întrerupă comunicațiile dintre Oradea și Gyula, a cucerit cetatea Batărului, favorizând astfel înaintarea trupelor imperiale spre sudul comitatului Bihor și implicit încercuirea cetății Oradea. Singura legătură mai apropiată de fortificație a rămas doar cetatea Beiușului, iar aflând că pașa de Oradea așteaptă un transport important din Beiuș, la 16 iunie 1689 generalul Corbelli a atacat și incendiat acest târg, care s-a predat la 30 iulie. Garnizoanei, care era formată din 150 de soldați turci, i s-a permis să se retragă la Gyula. Ulterior Corbelli a fost trimis în sudul Ungariei, comanda trupelor imperiale fiind preluată de generalul Leopold Schlick, cel care trebuia să pregătească un asediu decisiv asupra Oradei⁹. În data de 3 iulie, comandantul trupelor maghiare, Tunyogi Sámuel, împreună cu oamenii din subordine au început să sape tranșee până lângă cetate, însă au fost atacați prin surprindere de cei 1 200 de soldați turci care se aflau în interiorul fortificației, atacul soldându-se cu pierderi importante de ambele părți, însuși comandantul Tunyogi fiind ucis¹⁰.

Importanța cuceririi Beiușului în ansamblul operațiunilor militare care au dus la trecerea Oradei sub controlul imperialilor este reliefată și de raportul publicat în 1690, la Viena și

⁴ Giorgio E. Ferrari, *Albrizzi, Girolamo*, în *Dizionario biografico degli Italiani*, vol. 2, Roma, 1960, p. 58.

⁵ *L'origine del Danubio, con li nomi antichi, e moderni di tutti li Fiumi & Acque, che in esso concorrono, come anche delli Regni, Provincie, Signorie e Città irrigate dal detto Fiume, fino dove sbocca nel Mare Eusino, adornato con 44 Figure in Rame, dedicata all'Illustrissima & Rev. Sig. il Sig. Pietro Lione, Vescovo di Ceneda, e Conte di Tarzo*, in Venetia, MDCLXXXIV, All'Insegna del Nome di Dio, dietro la Chiesa di S. Zulian, Con Licenza de' Superiori e Privilegio.

⁶ Sigmund von Birken, *Der Donau-Strand: in dreyfacher Land-Mappe vorgestellt*, Nürnberg, 1664. Vezi: Valentina Oneț, *Dunărea într-o veche tipăritură venețiană de la 1685*, în „Axis libri”, an IV, nr. 11, iunie 2011, p. 2-3.

⁷ Printre numeroasele studii dedicate asediului Vienei, a se vedea câteva mărturii contemporane în: *La Sacra Lega contro la potenza ottomana. Successi delle armi imperiali, polacche, venete, e moscoviti; rotte e disfatte di eserciti de' Turchi, Tartari, e ribelli; assedj, e prese di città, piazze, e castelli; acquisti di provincie, di Regni; ribellioni, e sollevazioni nella monarchia ottomana; origine della ribellioni degli Ungheri, con tutti gli accidenti successivamente sopraggiunti dall'anno 1683 sino fine del 1689. Racconti veridici brevemente descritti da Don Simpliciano Bizozeri, Barnabita Milanese*, Milano, 1690, p. 290-297; Luigi Ferdinando Marsili, *BRIEVE STORIA, / In cui si narrano le cagioni della passata Guerra/ FRA LO/ IMPERADORE, E LA CASA OTTOMANA, / e ciòcche nell'assedio di Vienna, / e per alcun tempo dapoi a Turchi avvenne, / Composta da Uno Storico Turco, / e nella nostra volgare favella ridutta. / All' Illustrissimo, & Eccellentissimo Signore/ IL SIG. PIETRO/ SENATOR GARZONI. / In Bologna, per Costantino Pisarri sotto le Scuole; all' Insegna di S. Michele, 1709. Con lic. de' Superiori, în *Scritti inediti di Luigi Ferdinando Marsili raccolti e pubblicati nel Il centenario dalla morte a cura di comitato marsiliano*, Bologna, 1930, p. 137-140.*

⁸ Mihai Georgiță, *Asediul cetății Oradea (1691-1692)*, în „Crisia”, XXXI, 2001, p. 73.

⁹ *Ibidem*, p. 74.

¹⁰ *Ibidem*, p. 74-75.

Veneția: „Despre blocada Oradiei Mari s-au primit scrisori din data de 3 luna în curs cu știrea că, în timp ce îndârjirea turcilor din Beiuș întârzie cucerirea, Domnul Colonel Conte Corbelli a trimis alor noștri, care se aflau la poalele castelului, întăriri, cum s-a scris, de dragoni, cai, & husari, sub domnul căpitan Puchel, cu 2 tunuri și un mortier: și sosiți toți sub cetate, au găsit lucrurile avansate”, astfel că au început să bombardeze cetatea, în paralel continuând lucrările la scoaterea apei din șanț¹¹.

Reîntorcându-se la atacul asupra Beiușului, raportul consemnează: „și după ce au tras o zi și o noapte asupra orașului, turcii dinăuntru, nedorind să-și aștepte sfârșitul, au trimis afară în dimineața zilei de 30 luna trecută doi Aga, pentru a se preda; aceștia au cerut permisiunea de a se îndrepta cu garnizoana spre Oradea, însă din ordinul numitului Conte Corbelli, nu le-a fost acordată”. „Respectând acordul, au ieșit din acel castel 150 ieniceri și alții bine înarmați, pe lângă 2 sacabași, 5 aghi și 4 odobași, cu multe femei și copii, dintre care însă mulți au rămas, și au cerut Sf. Botez, care le-a fost acordat; și alții au fost conduși, după cum a fost înțelegerea, la Gyula. Cu căderea Beiușului (cum turcii înșiși zic despre Oradea) le-au fost luate cheile, și în realitate, pierd acei necredincioși cu acel castel subzistența, care pe acea cale le era administrată din când în când: și această lovitură, la fel ca cea de a le fi fost distruse grâul și alte plante semănate de ei în grădinile din jurul Cetății, crește neliniștea lor, rămânând fără nicio speranță, pe care puteau s-o mai aibă; și se estimează că, dacă se va continua cu vigoare și vigilență în a-i ține asediați și asupriți, se poate spera ca în curând să capituleze”¹².

Neliniștea trupelor din cetate a continuat până când au sosit veștile îmbucurătoare despre victoria lui Thököly¹³ de la Zărnești. În fruntea unei armate de 6 000 de oameni, Thököly a intrat în Transilvania la 21 august 1690 și, cu ajutorul lui Constantin Brâncoveanu și a trupelor otomane și tătare, a înfrânt trupele imperiale, luându-l chiar prizonier pe generalul Donat Heisler¹⁴. Dieta Transilvaniei, convocată la 15 septembrie 1690 la Cristian, lângă Sibiu, l-a ales pe Thököly drept principe al Transilvaniei, confirmând astfel decizia Sultanului¹⁵. Dar domnia lui Thököly a fost de scurtă durată, în 25 octombrie fiind înfrânt și, urmărit de imperiali, a trebuit să abandoneze Transilvania pentru a se refugia în Țara Românească. Turcii din cetate au primit un ajutor nesperat din partea prințului Galga, fiul hanului tătar, care în fruntea a 40.000 de oameni a reușit să spargă încercuirea imperialilor și să aprovizioneze trupele cu alimente, astfel că soldații și locuitorii orașului au mai putut să reziste o perioadă de timp¹⁶.

Un asediu decisiv asupra Oradiei a fost preconizat pentru anul 1691, după ce în prealabil

¹¹ Nuova e verissima distinta relatione della vittoria ottenuta dall'armi cesaree dell'Importante castello di Belignes.

¹² *Ibidem*.

¹³ Referitor la campaniile militare ale lui Emeric Thököly, a se vedea: Casimiro Freschot, *Idea generale del Regno d'Ungheria; sua descrizione, costumi, regi, e guerre; con i motivi dell'ultima sollevazione, invasione de' Turchi, assedio, e liberatione di Vienna, e progressi dell'armi cristiane. Al Reverendissimo Padre Domino Pietro Sagredo abate, e Presidente Generale della Congregazione Casinense*, Veneția, 1684, p. 165-168; Virgil Zaborovschi, *Istoria politice externe a celor trei principate, Țara Românească, Transilvania și Moldova, de la asediul Vienei (1683) până la moartea lui Șerban Cantacuzino și suirea pe tron a lui Constantin Brâncoveanu (1688)*, București, 1925, p. 17-45; Ioan Moga, *Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a Țărilor Române la sfârșitul secolului XVII*, Cluj, 1933, p. 112-145; Carla Corradi, *Una curiosa eco veneziana della guerra contro il Turco in Ungheria*, în *Venezia e Ungheria nel contesto del barocco europeo*, volum îngrijit de Vittore Branca, Leo S. Olschki Editore, Florența, 1979, p. 193-215; Béla Köpeczi, *L'eco italiana delle lotte per l'indipendenza ungherese contro gli Asburgo nella seconda metà del secolo XVII*, în *Venezia, Italia, Ungheria fra Arcadia e Illuminismo. Rapporti italo-ungheresi dalla presa di Buda alla rivoluzione francese*, coord.: B. Köpeczi, Péter Sárközy, Budapesta, 1982, p. 23-33; László Benczédi, *The warrior estate in the Seventeenth century with special reference to the Thököly uprising (1678-1685)*, în *War and society in Eastern Central Europe*, vol. III, *From Hunyadi to Rákóczi, war and society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, vol. editat de János M. Bak, Béla K. Király, New York, 1982, p. 351-365; Ekkehard Eickhoff, *Venezia, Vienna e i Turchi, bufera nel Sud-Est europeo, 1645-1700*, Milano, 1991, p. 370; Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, *Campaniile Generalului Federico Veterani în Transilvania și Banat (1686-1694) (după memoriile sale) (I)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. XVII, 1999, p. 183-201.

¹⁴ Constantin Rezachevici, *Constantin Brâncoveanu – Zărnești 1690 –*, București, 1989, p. 183-208.

¹⁵ Susana Andea, *Evoluții politice în secolul al XVII-lea. De la Ștefan Bocskai la Mihail Apafi*, în *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), coord.: Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András, Cluj-Napoca, 2005, p. 120.

¹⁶ M. Georgiță, *op. cit.*, p. 75.

s-ar fi rezolvat situația de pe teatrul de război din Ungaria de Sud, unde contraofensiva otomană câștiga teren. Victoria obținută de otomani în 1690 la Belgrad i-a conferit încredere vizirului Mustafa Köprülü că va reuși recucerirea tuturor teritoriilor pierdute. Conștientă de pericol, Curtea de la Viena și-a trimis cea mai mare parte a trupelor de pe Rin în Ungaria, iar în fruntea lor l-a numit pe margraful Ludwig von Baden. I s-au alăturat din Transilvania generalul Veterani¹⁷ cu 12 000 de oameni, iar din Brandenburg un corp de oaste însumând 6 000 de soldați, sub comanda generalului Hans Albrecht von Barfuss, alături de alte trupe din Imperiu, astfel că în iulie 1691 Baden avea la dispoziție 40 000 de oameni. Victoria de la 19 august 1691 de la Salankemen, soldată cu moartea vizirului Köprülü, deschidea calea imperialilor spre cucerirea cetății Oradea, astfel că în fruntea unei armate de 14 000 de persoane, Ludwig von Baden se îndrepta în luna septembrie spre orașul de pe Crișul Repede¹⁸.

Raportul distinct dedicat cuceririi Oradei reia în prima parte informațiile din descrierea orașului din al doilea opuscul, informații pe care, de altfel, le conțin majoritatea scrierilor de epocă care s-au aplecat asupra istoriei orașului, în multe cazuri preluate ad litteram¹⁹. Raportul debutează cu descrierea localității: „la Granițele Ungariei și Transilvaniei, pe malurile râului Criș, mai numit Kreisch, Korosch și Keres, se ridică orașul Oradea, denumit și Oradea Mare, sau GrosVvardein, cheie nu numai a Ungariei Superioare ci și a Transilvaniei. Remarcabilă este înzestrarea sa, dar mai ales cetatea, care o domină și o apără, întărită de puternice și greu încercate bastioane și palânci udate de apa vie a râului, iar de bălțile de mare întindere fiind mai bine apărată. Populația ei a fost cândva numeroasă, dând motiv să-și extindă locuințele în trei frumoase târguri din jur, unul dintre ele la Palanca, pentru confortul oamenilor care s-au stabilit în acel plăcut ținut. A trecut în stăpânirea Coroanei Ungariei vreme îndelungată, și se mândrește cu onoarea de a păstra osemintele celor doi regi, Ladislau și Sigismund, depuse în biserica din cetate dedicată Sf. Ladislau. Invadată de secta calviniștilor, au fost distruse onoratele amintiri ale celor doi mari domni, repunând urnele lor în zidurile bastioanelor, în apropierea cărora, sub un umil acoperiș, au lăsat să fie celebrate slujbele de înmormântare”²⁰. Printre diversele evenimente prin care a trecut așezarea de-a lungul timpului, este amintit episodul din anul 1598, când „luată în vizor de prepotența otomană, a fost atacată de o armată puternică de 60 de mii de barbari sub conducerea lui Osmar Pașa. Vegheau la apărarea ei doi comandanți curajoși, Melchior von Redern și George Király, care, cu o garnizoană de doar două mii de luptători, apărare disproporționată în fața numeroaselor atacuri, au susținut mai mult cu ajutor divin decât prin forța umană formidabilul asediu. În acesta au murit o mie trei sute de creștini, respingând cu fermitate douăsprezece puternice asalturi, în care au căzut morți treisprezece mii de turci, iar Pașa, confuz din cauza pierderilor rușinoase, în luna septembrie renunță la asediu, cu mare atingere adusă prestigiului său”²¹. „Până în anul 1660 a continuat sub dominația creștină, dar renăscută ferocitatea implacabilă a otomanilor, în luna iunie Ali Pașa cu 50 de mii de luptători a asediat-o, și cu asalturi neîncetate a reușit s-o aducă în Imperiul de Răsărit. Și-a glorificat numele Colonelul Raz Janos, la fel de bine în apărarea cetății, cât și în glorioasa moarte; la care adăugându-se lipsa cetățenilor, și a conducătorilor, fără vreo speranță de ajutor, s-au văzut nevoiți a se preda în condiții de război; ieșind din aceasta la

¹⁷ Referitor la campaniile militare ale generalului imperial Federico Veterani (1643-1695), a se vedea: Raoul Gueze, *Le lettere di Federico Veterani. Aspetti della vita di un condottiero del '600 nelle guerre contro i turchi nei paesi danubiani*, în *Europa Orientalis*, 8, 1989, p. 19-39; Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, *Campaniile Generalului Federico Veterani în Transilvania și Banat (1686-1694) (după memoriile sale)* (I), în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. XVII, 1999, p. 183-201.

¹⁸ M. Georgiță, *op. cit.*, p. 76.

¹⁹ Vezi: *L'origine del Danubio*, p. 120; *L'Ungheria compendata dal Signor Conte Ercole Scala. Nuovamente stampata con le città più rimarcabili di quel Regno, che cadono scolpite all'oculare inspezione, come pure descritta la serie d'ogni suo Regnante, insieme con le più esatte prerogative, che universalmente accompagnano il Paese, riti, e costumi di quei popoli, e nel fine i gloriosi progressi fatti dall'armi Cesaree nel medesimo Regno dalla liberatione di Vienna, anno 1683, infino all'anno 1686; con l'assedio, e presa della Real Città di Buda, & altri felici successi. Consacrata Alla Sacra Cesarea Real Maestà di Eleonora Maddalena Teresa Imperatrice de' Romani sempre Augusta, nata Principessa di Neuburg*, Veneția, 1687, p. 47-48.

²⁰ *Distinta relatione del Sito, Dominio, Bloccata, Assedio, e Conquista dell'Importante Piazza di Gran Varadino*.

²¹ *Ibidem*.

7 august 200 de Soldați, nefericitele oseminte a 2 mii, și puțini cetățeni, care au fost conduși cu trei sute de căruțe la Debrecen²². „Cu pacea stabilită în anul 1664 la râul Raab a trecut în mod pașnic în posesia Porții, astfel încheindu-se nenorocirile din acei ani. În noul război declanșat de acea Putere acestui Regat, acvilele imperiale și-au prelungit zborul cu victoriile bine cunoscute, aducând sub stăpânul lor firesc, alături de provinciile din Ungaria Inferioară, și pe cele din Ungaria Superioară. În anii care au trecut, în timp ce armatelor imperiale li se multiplicau victoriile în zona Savei, și în Transilvania, de mai multe ori s-a declanșat blocada acelei cetăți; dar din cauza unor urgențe de război a fost ridicată²³.”

În continuare, relatarea evenimentelor se concentrează asupra anului 1691: „Printul Ludwig von Baden, după celebra victorie obținută prin distrugerea totală a armatei otomane la Salankemen, la încheierea campaniei, în luna octombrie, a adus un corp numeros de armată în atacarea acelei cetăți. Trecând de Palănci [Olosig] și de Orașul Mai Mare [Orașul Nou] în decurs de câteva zile, dar cum vremea se înrăutățea a lăsat o bună parte din trupele sale să ierneze în comitatele învecinate, și printr-o simplă dispoziție a stabilit o blocadă puternică, încredințându-le conducerea ostilităților generalilor, conții de Trouckes [Truchsess] și Avesperg [Otto von Auersperg], sub supravegherea cărora a continuat întreaga iarnă trecută să bombardeze acea cetate”. Conform altor surse contemporane, comanda operațiunilor urma să fie încredințată lui Ludwig von Herbeville și Otto von Auersperg, imperialii intenționând ca prin construirea unui canal să scoată apa din șanțul cetății, acțiune nereușită, astfel că s-a decis instituirea blocadei, prin săparea de tranșee în fața porții și bararea oricărei ieșiri²⁴. Urmează să fie apoi contabilizate în documentul de față operațiunile militare din primăvara anului următor: „În sfârșit, eliberat din prizonieratul lui Thököly, generalul Baron Heisler a fost expedit în luna aprilie 1692, nu numai să continue blocada, ci să instituie un asediu eficient acelei îndârjite cetăți. Ajuns în apropiere, unindu-se cu alți generali, a condus cu o și mai mare grijă atacul, deschizând tranșeele la 1 Mai, iar prin ridicarea de baterii, la fel și cu tunuri și mortiere au început să bată cu vigoare cetatea; între timp trudind să devieze apa din șanțul care-o înconjoară” și să ridice două redute în fața Bastionului Aurit și a Bastionului Ciunt²⁵.

„Extinse tranșeele, a fost trasată o linie de bătaie de-a lungul râului Criș, asigurând-o cu o puternică redută situată pe un deal, cealaltă ridicată în interiorul fortificației. Din partea asediaților a continuat apărarea, care din 7 mai s-a făcut și mai cu vigoare, aruncând asupra Imperialilor un foc imens, lansat cu o frecvență neîncetată de tragerile de tunuri și muschete pentru a stopa avansarea tranșeelor de legătură. Pe partea opusă a atacului s-a întesit artileria grea asupra bastioanelor, astfel că din a 9-a zi s-au dublat stricăciunile provocate de turcii lucrărilor imperialilor, încercându-se pe cât posibil înlăturarea lor. Aruncatul pietrelor provoca mari inconveniente muncitorilor, dar ridicată în tabără noua baterie de mortiere au fost așa de bine direcționate atacurile împotriva cetății, încât cu lansarea de bombe și de pietre au fost provocate daune grave; și în ziua de 10 a lunii s-au auzit strigăte puternice deasupra bastioanelor, dovadă a chinului permanent la care erau supuși atât conducătorii, cât și locuitorii²⁶.”

Detaliile continuă să abunde, chiar dacă „timp de două zile ploile au întrerupt operațiunile; dar la fel de viguros au fost reluate la 12 Mai”, haiducii avansând cu golirea șanțului, astfel că în data de 13 asediații s-au văzut nevoiți să riposteze cu forța a 500 de oameni, pentru ca din data de 14 până pe 17 să se bombardeze neîncetat, ulterior fiind mărite bateriile cu 9 tunuri mari. „Zilnic ajungeau dezertori care informau despre confuzia, mortalitatea, penuria și starea precară în care se aflau asediații, care cu la fel de mare constanță din partea agăi ienicerilor erau încurajați să se apere în speranța unui ajutor imediat: pentru obținerea lui, după multe diligențe, l-a trimis pe un anume Hassam Saim ca martor viu al nenorocirii lor. Pe parcursul a două zile au avansat atât de tare operațiunile creștinilor, că apa din șanț se micșorase la înălțimea a jumătate de om, iar din cauza loviturilor de tun deja se deschideau două breșe în cetate în fața

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Vezi: M. Georgiță, *op. cit.*, p. 78-81.

²⁵ *Distinta relatione del Sito, Dominio, Bloccata, Assedio, e Conquista dell'Importante Piazza di Gran Varadino*.

²⁶ *Ibidem*.

focului continuu, a săgeților de pietre, a focurilor incendiare aruncate de apărători”²⁷. Ajunse la fața locului cele trei regimente, Heister, Heuschin și Herbestein, se intensifică atacul, astfel că: „la 24 mai erau finalizate tranșeele de legătură până la șanț și apa evacuată, cum de altfel au fost deschise breșele în bastioanele ostile” ca urmare a ajutoarelor sosite de la Buda, constând în ghiulele, praf de pușcă și altele. „Prin urmare noaptea un caporal, urcat pe o breșă să vadă dacă ascensiunea este posibilă, și-a înfipt arma agățându-și de ea eșarfa; surprinși de acest fapt turcii au făcut un nou retranșament deasupra ambelor bastioane, distribuind Pașa fiecărui ienicer doi ducați și 10 livre de pesmeți pentru a-i încuraja să-i respingă în breșe pe asaltatori. Atacurile devenind din ce în ce mai viguroase, și dându-se foc în 31 unui depozit de pulbere, operațiunea a provocat mari daune asediaților, căci astfel s-au distrus mare parte dintre bastioane, lărgindu-se mult breșele”²⁸. Situația devine atât de dificilă pentru asediați, încât: „gubernatorul a încercat un armistițiu de patru zile, cu promisiunea că dacă nu ar fi primit ajutor în acest timp ar fi luat altă hotărâre”; dar generalul Heisler, realizând că se făceau ample reparații asupra bastioanelor pentru a putea rezista până la sosirea ajutorului așteptat din partea lui Emeric Thököly, care urma să vină de la Timișoara cu 25 000 de oameni, nu are de gând să dea ascultare acelei propuneri, „ci continuă cu și mai mare ferveare acțiunile împotriva cetății, pentru ca în data de 5 să dea asaltul final și să demonstreze valoarea armelor imperiale”²⁹. „În acest sens, făcând să sară în aer un alt depozit în partea unde era breșa, s-a lărgit din nou, cu succes, punctul de intrare; avansând trupele noastre la asalt s-au poziționat 600 dintre ei deasupra breșelor”, atacul atinzându-și scopul: „la acest succes, s-a năruit orice speranță a inamicului, turcii luând hotărârea să se predea de bună voie”³⁰, permițându-li-se să iasă cu arme și bagaje; și în ziua dedicată solemnității Venerabilului Trup al lui Hristos le-au încredințat imperialilor două porți ale cetății pentru siguranța capitulării și până când ar fi ajuns căruțele care să-i conducă la granițele convenite, după cum a adus veste colonelul Porta expediat în mod expres la Împărat. Astfel, după 32 de ani de jug barbar a fost restituită această importantă cetate suveranului ei legitim și dominației catolice, pentru mărirea victoriilor pe care Dumnezeu le acordă creștinismului”³¹.

După cum s-a putut constata, documentul găzduit în Biblioteca Marciana din Veneția punctează momentele importante din trecutul orașului Oradea, care au culminat cu asediul final al cetății, prezentat în detaliu. În ciuda unor mici inexactități și neconcordanțe, documentul citat oferă o imagine veridică asupra evenimentelor și se alătură celorlalte izvoare istorice³² care fac referire la momentul trecerii Oradei în posesia imperialilor – temeinic analizate într-un studiu cuprinzător de Mihai Georgiță –, reflectând totodată gradul de cunoaștere al realităților din această parte a Europei la Veneția.

Anexe documentare

Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 449, *Relazioni di vittorie delle armi cesaree sopra turchi*

nr. 2: Descrizione della citta', e fortezza del Gran Varadino, In Venetia, Presso Leonardo Pittoni.

La forte, & importante Città di Varadino, chiamata in Tedesco Grossvvardein, che à fronte della Transilvania segna sul Fiume Cryso il non più oltre à termini della Superiore Ungheria; si vede composta di tre Borghi, con un nuovo recinto alla Reale, omettendo qui il muro antico,

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Referitor la condițiile armistițiului, a se vedea *Istoria orașului Oradea*, coord. Liviu Borcea, Gheorghe Gorun, Oradea, 1995, p. 157-158.

³¹ *Distinta relatione del Sito, Dominio, Bloccata, Assedio, e Conquista dell'Importante Piazza di Gran Varadino*.

³² Vezi: Diana Iancu, *O relatare despre cucerirea cetății Oradea de către trupele imperiale în anul 1692, în Crisia*, XLVII, 2017, p. 85-89.

Servì già la Chiesa di questa gran Fortezza per deposito à Cadaveri delli due ultimi Re Ladislao, e Sigismondo, mà incorsa poscia parte di popolo nella reità del Cavinismo, demolirono col Tempio, anche le Tombe, con altri sacri Chiostrì, restringendo la demolitione nelle viscere di un Baloardo, e ridussero con ciò la celebratione de' Divini Uffitij dentro d'un vacuo ricoperto à nude tavole; quasi che havessero in animo quegli'empij d'avvilire le Sacrosante Pareti, e di renderle a publica dirisione, massime che sono dipendenti da professori del Sacrilego Calvinismo, e che Iddio se ben diferisce, mai però non ne toglie il provocato castigo, ove si tratta di pericolare nel rispetto, che maggiore è dovuto a Sacri Tempij; a questo conto deve correre la stragge, alla quale restò già soggetta l'anno 1669 la povera Germania nell'universale infettione, nella quale perirono di morbo contagioso più di 150 mila anime; diminutione, che invogliò forse l'anno 1683 l'Ottomano ad approfittarsi nel rifiuto de'suoi più miserabili avanzi. Carriera, che fu poscia infrenata dalla mano Onnipotente, perche non restasse l'innocenza de'giusti all'altrui reità medesima. Questa Archiepiscopale, e gran Città soffersè l'anno 1598 un stretto Assedio, con 60000 Combattenti, sotto la condotta di Homar Bassa, ma dalla bravura di Melchiore de Redern, & Kirel Giorgi che n'erano i Commandanti, restò il Bassa per dodeci volte valorosamente respinto ne' dodeci Assalti, che indarno tentò, con la perdita di 13000 de'suoi; si che le convenne nel mese di Novembre abbandonare disperatamente l'Assedio; Qui spiccò più gloriosa la misericordia Divina, perche è infallibile, che quel Presidio non era numeroso, che di due milla, mille, e trecento de'quali negli Assalti restarono miseramente estinti. A' violenza di fuoco si viddero poi constretti quel Presidio, e Borghesi di capitolare la resa della Piazza con Ali Bassa, che l'anno 1660 se n'era passato a furiosamente investirla con 50 milla Combattenti, perche oltre la morte del Ratz Ianos, che n'era il Governatore, andavano poi anche giornalmente minorando, e Guarnigione, e viveri, e sempre più disperata in essi la speranza di valido soccorso, si rissolse alli sette del mese d'Agosto sloggiare il povero avanzo di quel valioso Presidio, unito a Cittadini, che con 300 Carriaggi s'incamminarono verso Dobrezin, e così questa gran Fortezza cadè nelle mani del Comune Inimico. Gran perdita fu per la Christianità questa Piazza, come quella che veramente poteva dirsi l'Antemurale del Regno. Gli abitanti della medesima, si distinsero sempre assai più degli altri incostanti. Variano, e nella Reliove, e nell'ubbidienza a loro capriccio, e sempre fra essi in ogn'altra parte discordi; s'uniscono però in quest'unica, ch'ove si tratta d'impegno di fede, mai a qualunque pericolo non ne defraudano le leggi; prevale la loro parola ad ogni più pubblico, & autentico documento. Odiano, ed hanno per troppo abominevoli le private inimicitie, alla consideratione, che dalle medesime ne derivano sovente indirette le morti de' dipendenti, o congiunti, onde qual'hora iusorgono fra essi differenze, a causa d'honore, ne viene rimessa da' Principali ogni decisione alla Spada, e quindi nasce, che non si rendono così familiari a quella Nazione, come in Italia i giornali homicidij, oltre che sono così dilatati i Confini, che resta al Reo impossibilitata la fuga, nè permettono (come in altri luoghi) le Chiese a delinquenti l'indulto, perche nella Germania non è nella sua religiosa osservanza il Sacrosanto Concilio, ma non per questo restano li liberi dalle pene quei Cattolici, che prevaricassero in materia di Religione, e di Fede, e sono così tremendi quei Tribunali, che non solo ne cruciano i Rei, ma ne inorridiscono anche gli Astanti all'acerbità del castigo. Nelle cause poi Criminali, prescindendo da' furti, la Giustitia non procede per Inquisitione, ma ad istanza della parte offesa, che tanto in Austria, quanto in Ungheria, ha per infamia lo querelare gli offensori e da ciò ne avviene, che rare volte si puniscono i Trasgressori. Con quest'ordine si governava la Città di Varadino, prima di mordere l'Ottomanico freno, ma può darsi caso, che dalla varietà de' tempi, habbino quei Popoli pure appresa la varietà de' costumi, e tanto più credibile, quanto che giace in troppa vicinanza alla parte infetta.

nr. 67: *Nuova e verissima distinta relatione della vittoria ottenuta dall'armi cesaree dell'Importante castello di Belignes in vicinanza di Gran Varadino sotto il commando del signor conte Corbelli. Con un Ragguaglio delle Vittorie, e Acquisti delle Piazze, Schiavitù de Turchi, e con il numero de Cannoni presi nella presente Guerra Nuovamente Ristampato.* In Vienna, & in Venetia, MDCLXXX. Con Licenza de Superiori. Si vende dal Batti in Piazza di San Marco

Dalla Bloccata di Gran Varadino hanno Lettere delli 3 del corrente con avviso, che mentre

l'ostinazione de' Turchi di Belignes ne differiva l'acquisto, il Sig. Colonello Conte Corbelli vi spedì alli Nostri, ch'erano sotto quel Castello, un rinforzo come fù scritto, di Dragoni, Cavalli, & Ussari, sotto il Signor Capitano Puchel, con 2 Cannoni, & un Mortaro: & arrivati tutti questi sotto la Piazza, vi trovarono le cose ben' incamminate; e fatta la Batteria cominciarono a bersagliare colli Pezzi sudetti il Castello e si lavorava a fornire di levare l'acqua dal Fosso. E doppo havere tirato un giorno, & una notte contro la Piazza, li Turchi di dentro, non volendo più aspettare l'estremità, mandarono fuori la mattina delli 30 del passato due Agà, per capitolare la resa; questi richiedevano di poter andare colla Guarnigione a Gran Varadino, però di'ordine del sudetto Conte Corbelli, non gli fù concesso, ma bensì di essere condotti a Giula. Seguito l'accordo sortirono da quel Castello 150 tra Gianizzari, & altri ben' armati, oltre 2 Sorbaggi, 5 Agà, e 4 Odabassa, con molte Femine, e Ragazzi de' quali però molti sono restati, & hanno richiesto il S. Battesimo, il che fù loro concesso; e gli altri furono convogliati, conforme l'accordato, à Giula. Con questa caduta di Belignes (come dicono gli stessi Turchi di Gran Varadino) gli vengono levate le loro Chiavi, & in effetto, perdono quei infedeli con quella Piazza la sussistenza, che per quella via veniva loro somministrata di tempo in tempo: e questo colpo, come quell'altro di essergli stati destrutti ultimamente li Grani, & altri comestibili da loro seminati ne'Giardini attorno la Fortezza, vi aumenta le loro consternazioni, toltagli ormai ogni speranza, che potevano havere; onde si stima, con continuandosi con vigore, e vigilanza a tenerli rinchiusi, & oppressi se ne può sperar in breve la caduta.

Dalla Croazia non si ha altro, che la continuazione delle spesse scorrerie, che fanno le Milizie di quel Regno a danno de Turchi in quei Confini, ritornando sempre con buoni vantaggi, con prede, e con Schiavi: & ultimamente uscito con 2000 incirca il Sig. Giorgio Kamenian Comandante nel Campo di Novi, incenerì la Città di Lyubia e fece 120 Schiavi; il Castello però bravamente si difese; e de' Nostri restarono 3 morti, e 2 feriti; ma de' Turchi non si sapeva il numero. Partiti li Croati vi giunse da Bagnaluca il Chihaiia con 300 Cavalli, che li perseguitò, & attaccò, mentre vi passavano il Fiume Szana, mà il Kamenia rimasto alla Retroguardia con 200 Cavalli, invocato il Nome di GIESU, gli diede adosso, e durò un pezzo la zuffa, intanto accorsero li Fanti Croati, & anco li Turchi; mà aumentandosi troppo li primi, si ritirarono nelle Selve li Barbari: restatovi morto un Turco principale, & 8 altri, e 3 de Nostri, con 6 feriti.

nr. 82: Distinta relatione del Sito, Dominio, Bloccata, Assedio, e Conquista dell'Importante Piazza di Gran Varadino ne' confini dell'Ungaria Superiore, e Transilvania, presa dall'armi imperiali li 5 giugno 1692, In Venetia, MDCXCII, Per Girolamo Albrizzi. Con Licenza de' Superiori.

Distinta relatione

Nei Confini dell'Ungaria, e Transilvania sul margine del Fiume Cryso, altrimenti nominato Kreisch, Korosch, e Keres, s'inalza la Città di Varadino, denominata anco Gran-Varadino, o GrosVvardein, chiave non meno dell'Ungaria Superiore, che della Transilvania. Notabile e la di lei capacità, mà più la Fortezza, che la domina, e difende, munita di grossi, e ben travagliati Baloardi e Palanche irrigate dall'Acqua viva del Fiume, onde con l'estentione di larghi marazzi resta più assicurata. La di lei Popolazione fù a un tempo riguardevole, e diede motivo d'estendere le Habitazioni in tre vaghi Borghi all'intorno, uno de quali in Palanka per commodo delle Genti concorse a stabilire il loro soggiorno nell'amenità di quel Paese. Passò nel Dominio della Corona di Vngaria per lunghe età, e vanta l'honore di havere conservate le ceneri di due Rè Ladislao, e Sigismondo, riposti nella Chiesa della Fortezza dedicata a S. Ladislao. Invalsa ivi la Setta de Calvinisti giunse a demolire le honorate memorie di que' due gran Precipi, ripponendo le Urna loro nella fabbrica de Baloardi, nelle cui vicinanze sotto ad una Vile Teggia lasciarono celebrargli i Divini Ufficii d'essequie. Fra le vicende di quel Regno varia fù la forte di cotesta Piazza; quando l'anno 1598 colta di mira dalla Prepotenza Ottomana fù assalita da un poderoso Esercito di 60 mila Barbari sotto alla Condotta di Osmar Pascià. Pressiedevano alla di lei difesa due Valorosi Commandanti Melchiore di Redern, e Kiral Georgio, i quali con la Guarnigione di soli due mila Combattenti, sproportionata difesa à fronte delle numerose offese, sostennero più per assistenza Divina, che per forza humana il formidabile Assedio. In questo perirono mille trecento Christiani rigettando vigorosamente dodici poderosi assalti, nei quali caderono estinti tredici mila Turchi, ed il Pascià confuso nelle vergognose perdite

nel Mese di Settembre ricedè dall'impresa con grave nota della di lui fama. Fino l'anno 1660 continuò sotto al Dominio Christiano, mà risorta l'implacabile ferocia degl'Ottomani Ali Pascià nel Mese di Giugno con 50 mila Combattenti piantò l'Assedio, e con incessante espugnazione procurò di ridurla all'Impero d'Oriente. Illustrò il proprio nome il Colonnello Raz Janos, così bene alla difesa della Piazza, che nella gloriosa morte; alla quale unendosi la mancanza de'Cittadini, e de Presidiarii senza speranza veruna di soccorso si trovarono necessitati ad arrendersi à pati di buona Guerra; sortendo da essa alli 7 d'Agosto 200 soli Soldati, infelice reliquia di 2 mila, e pochi Cittadini, che furono Convogliati con trecento Carri a Debreczino.

Con la pace stabilita l'anno 1664 al fiume Raab cedè al pacifico possesso della Porta, così influendo le calamità di quegli'anni. Nella nuova guerra promossa da quella Po//tenza à cotesto Regno, l'Aquile Imperiali, estesero il volo con le Vittorie ben note restituendo sotto al loro naturale Sovrano, con le Provincie dell'Ungheria inferiore, anco quelle della Superiore. Negl'anni trascorsi, mentre si molteplicavano all'Armi Cesaree le conquiste al Savo, e nella Transilvania, più d'una volta fu promossa la Bloccata di quella Piazza; mà dalle nuove emergenze di Guerra fu etiamdio divertita.

L'anno 1691. il Prencipe Lodovico di Baden doppo la famosa Vittoria conseguita col totale disfaccimento dell'Armata Turchesca a Salankement, nel chiudere della Campagna portò un grosso corpo di Milizie nel Mese d'Ottobre all'attacco di quella Piazza. Superate le Palanche, e la Città maggiore nel breve corso di pochi giorni estemprandosi la stagione lasciò quivi buona parte delle Truppe a svernare nei Comitati convicini, e con più agevole disposizione vi stabilì ben valida Bloccata; commettendone la Soprintendenza alli Generali Conti di Trouckes, ed Avesperg, la vigilanza de quali prosseguì per tutto il Verno caduto a bersagliare quella Fortezza.

Finalmente sottratto dalla priggionia del Teckely il Generale Barone di Heisler, fù spedito nel Mese d'Aprile 1692, non solo col proseguimento della Bloccata, mà a portare un positivo Assedio a quell'ostinata Fortezza. Capitato egli nelle vicinanze, unitosi agl'altri Generali, dispose con sollecito accudimento l'impresa, facendo aprire le Trinciere al primo Maggio, e con l'erezione di Batterie, ugualmente di Cannone, che di Mortari prese a battere vigorosamente la Fortezza; facendo nel mentre travagliare a divertire l'acqua dal Fosso, che la circonda, e all'erezione di due Fortini, e Ridotti verso li Bastioni detti de Zingari, e Capudan. Estese le Trinciere fù tirata una Linea lungo al Fiume Keres, assicurandola con forte Ridotto situato sopra di un'eminenza, e così altro eretto nell'Isola. Per la parte degl'Assediati si proseguivano le difese, ed alli 7 di Maggio le fecero comparire più vigorose, caricando sopra agl'Imperiali immenso fuoco portatogli con incessante frequenza dello sparro di Cannone, e moschetto per divertire l'avanzamento degli approcj. Nella parte opposta all'attacco moltiplicarono l'Artigliaria grossa sopra de i Bastioni, onde al 9 giorno si raddoppiarono da i Turchi le molestie à i lavori Cesarei procurando divertirli al possibile. Lo scagliamento de sassi portava singolare incommodo à Lavoratori; mà erretta nel Campo nuova batteria di Mortari furono così ben disposte le offese contra la Piazza, che col lancio delle bombe, e delle pietre inferivano grave danno; e alli dieci del mese s'udirono gravissimi gridi sopra de Bastioni, contrasegni del continuo tormento che provavano ugualmente Presidiarii, che gl'Habitanti.

Per due giorni le piogge interruppero le operazioni; però altrettanto più fervorose si ripigliarono alli 12 di Maggio, mercè che diffendendosi, ed offendendosi reciprocamente la Piazza, gli Aiducchi andavano avanzando la dissecazione della fossa; per lo che si ritrovarono obligati a' 13 di caricare con poderosa sortita di 500 huomini sopra gl'Aiduchi stessi, il valore de quali fù sufficiente non solo à sostenerli, mà rinforzati dagl'Alemanì valse à respingere gl'Inimici entro le Mura, se bene à costo vicendevole di sangue.

Stabilite fermamente tutte le Batterie sì del Cannone, che de Mortari si bersagliava talmente la Piazza alli 14 che già si scoprivano effetti di grande consternazione quantunque dagl'Assediati si ostentasse apparentemente il coraggio. E perche osservabile si rendeva il danno, che anco da Turchi s'inferiva nel Campo si direggerono le offese del Cannone contro alle Canoniere nemiche, continuandosi fino alli 17 con singolare profitto, nel qual giorno furono accresciute le batterie con nove Cannoni grossi. Giornalmente giungevano disertori al Campo ragguagliando la confusione, la mortalità, la penuria, e lo stato// infelice degli Assediati, i quali però da altrettanta costanza dell'Aga de Gianizzari erano animati alla difesa con la speranza

di breve soccorso: all'eccitamento di cui, doppo molti espressi haveva spedito un tale Hassam Saim per vivo testimonio delle loro calamità. Nel corso di due giorni si trovarono così avanzate le operationi per parte de' Christiani, che già l'acqua del fosso era minorata alla sola altezza di mezzo Uomo, e dall'empito delle Cannonate già s'andavano aprendo due breccie nella Fortezza à fronte del continuo fuoco, sassifreccie, e fuochi incendiarii gettati da i diffensori. Sopragiunti al Campo li tre Reggimenti Heister Heuschin, ed Herbesteim s'agevolò l'azione, e rinforzati gli approcj si estesero à prender piede fino su l'urlo del fosso, assicurando il posto avanzato con la linea tirata al ridotto della parte sinistra.

Alli 24 di Maggio si trovarono perfettionati gli approcj fino alla fossa, e questa assecata dall'acqua come pure aperte le breccie ne' Bastioni ostili col mezzo del rinforzo delle munitioni di palle, polvere, ed altro, sopravvenutavi da Buda. Quindi la notte un Caporale montato sù le breccie per riconoscere se fossero capaci d'ascendervi, vi piantò il Brandistoco apprendendo sopra il medesimo la sua Sciarpa; da che sorpresi li Turchi fecero un nuovo trinceramento sopra ambidue li Bastioni, distribuendo il Paschià ad'ogni Gianizzaro due Ongari, e dieci libre di Biscotto per meglio animarli à respingere nelle breccie gli assalitori. Stringendosi maggiormente gli attacchi con vigore, e datosi alli 31 fuoco ad un Fornello, riuscì l'operatione con gran danno degl'Assediati; poiche questo rovesciò gran parte de' Baloardi allargando ampiamente le breccie. Ricercò il governatore una tregua di quattro giorni, con promessa che non comparendo dentro questo termine il soccorso haverebbe presa altra resolutione; mà il Generale Heisler penetrando, che facevano grosse, e profonde tagliate con altri ripari sù li Bastioni per poter resistere fino all'arrivo dell'aspettato soccorso, che si decantava unito dal Teckely a Temisvvar in numero di 25 mila Huomini, Turchi, Tartari, ed Arnoti, non volle ascoltare tale progetto, mà continuò le più acri operationi contro la Piazza per darvi alli cinque l'assalto, e far vedere il valore dell'armi Cesaree in quell'espugnatione. In ordine a ciò fatto volare un'altro Fornello nella parte della breccia, s'allargò nuovamente con buona riuscita l'addito all'ingresso; per lo che avanzate le nostre Truppe all'assalto s'alloggiarono 600 d'esse sopra delle breccie. A tale riuscita consternata affatto ogni speranza nemica i Turchi applicarono alla volontaria resa, che egli fù accordata d'uscire con Armi, e bagaglio; e nel giorno dedicato alla solennità del Venerabile Corpo di Christo consegnarono à i Cesarei due porte della Piazza per sicurezza della resa, e fino che fossero sopragionti li Carri per convogliarli à i confini patuiti, come portò l'avviso il Colonello Porta spedito per Espresso alla Maestà di Cesare. Così doppo il termine di 32 anni di Barbaro giogo fù restituita questa importantissima Piazza al di lei legitimo Sovrano, & al Cattolico Dominio per accrescimento delle Vittorie, che Iddio Signore degna concedere al Christianesimo. Delle precise particolarità se ne darà in breve distinto ragguaglio.